

**Een archeologisch inventariserend
veldonderzoek door middel van boringen
binnen het projectlocatiegebied
'Recreatie de Heihorsten', gemeente
Someren (NB)**

K.A. Hebinck & M. Stiekema

ARC-Rapporten 2010-83

Geldermalsen
2010
ISSN 1574-6887

Colofon

Een archeologisch inventariserend veldonderzoek door middel van boringen binnen het projectlocatiegebied 'Recreatie de Heihorsten', gemeente Someren (NB)

ARC-Rapporten 2010-83
ARC-Projectcode 2010/168

Tekst
K.A. Hebinck & M. Stiekema
Afbeeldingen
M. Stiekema
Redactie
N. van Malssen

Versie 1.1, 2 april 2010

Autorisatie — A. Ufkes

Uitgegeven door
ARC bv
Postbus 41018
9701 CA Groningen

ISSN 1574-6887

Geldermalsen, 2010

Een recente lijst van de ARC-Rapporten is te vinden op www.arcbv.nl

Projectgegevens

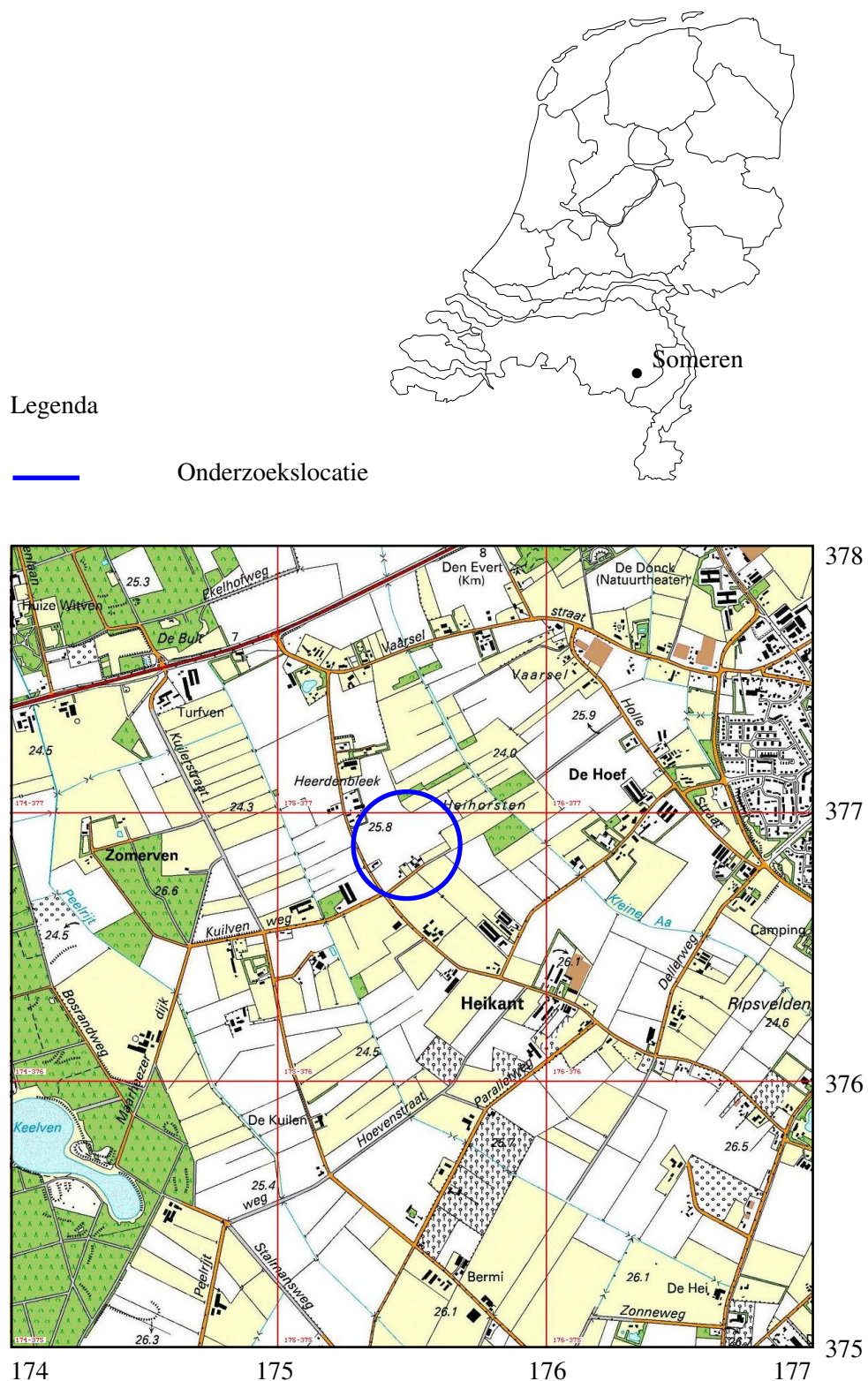
Projectnaam	Someren - Projectlocatiegebied 'Recreatie De Heihorsten'
Projectcode	2010-168
Archisnummer	39877
Projectleider	drs. A.J. Wullink
Contact	0345-620101, a.j.wullink@arcbv.nl
Opdrachtgever	Econsultancy Swalmen, M. Stiekema
Contact	0475-504961, stiekema@econsultancy.nl
Bevoegd gezag	Gemeente Someren, dhr. G. Lomans
Contact	0493 - 49 48 88
Deskundige namens bevoegd gezag	ArchAeO Archeologische Advisering en Ondersteuning, drs. F.P. Kortlang
Contact	040-2519270, advies@archaeo.nl

Locatiegegevens

Toponiem	Projectlocatiegebied 'Recreatie De Heihorsten'
Plaats	Someren
Gemeente	Someren
Provincie	Noord-Brabant
Kaartblad	51H
RD-coördinaten	N: 175.537/377.022 O: 175.643/376.689 Z: 175.399/376.706 W: 175.296/376.885
Oppervlakte	circa 4 hectare

Beschrijving onderzoekslocatie

Geologie	Formatie van Stramproy met een dek van de Formatie van Boxtel; fijn tot grof zand en leem met een zanddek
Geomorfologie	Dekzandruggen (+/- oud bouwlanddek), dalvormige laagte zonder veen
Bodem	Hoge zwarte enkeerdgronden, Lage enkeerdgronden
Historische situatie	In ieder geval al sinds begin 20e eeuw in gebruik als akkerland met een agrarisch bedrijf
Archeologische verwachting	Westelijk deel: Hoge archeologische trefkans. Oostelijk deel: Natte gebieden met een hoge/middelhoge trefkans: voor de zone rond de Kleine Aa geldt een hoge trefkans op beekovergangen, afvaldumps, rituele deposities en sporen van delfstoffenwinning.

Afbeelding 1 Topografische kaart van de onderzoekslocatie en omgeving, voorzien van RD-coördinaten. Bron: Topografische Dienst Nederland.

1 Inleiding

1.1 Aanleiding tot het onderzoek

In opdracht van Econsultancy uit Swalmen heeft Archaeological Research & Consultancy (ARC bv) een verkennend archeologisch inventariserend veldonderzoek (IVO) door middel van boringen uitgevoerd voor het projectlocatiegebied 'Recreatiegebied Heihorsten te Someren in de gemeente Someren (afb. 1). Aanleiding tot dit onderzoek vormt de realisatie van een ruitersportcentrum in het plangebied. De totale oppervlakte van het plangebied bedraagt circa 4 ha. De exacte invulling van de bouwplannen en de oppervlakte van het te bebouwen gebied zijn nog niet bekend. Voor de realisatie van het ruitersportcentrum dient een bestemmingsplanwijziging plaats te hebben. Conform de Wet op de archeologische monumentenzorg dient het plangebied eerst te worden onderzocht op de aanwezigheid van archeologische waarden.¹ Het veldwerk is uitgevoerd op 9 maart 2010 door drs. M. Stiekema onder leiding van drs. A.J. Wullink. Het archeologisch onderzoek is uitgevoerd conform de eisen die gesteld worden in de Kwaliteitsnorm voor de Nederlandse Archeologie (KNA versie 3.1).²

1.2 Onderzoeksgeschiedenis

In augustus 2008 is een bureau-onderzoek verricht door SRE Milieudienst.³ Het archeologisch verwachtingsmodel uit het bureau-onderzoek vormt het uitgangspunt voor dit inventariserend veldonderzoek en is hieronder weergegeven.

Op grond van de verzamelde archeologische en aardwetenschappelijke informatie is de volgende gespecificeerde verwachting opgesteld:

Volgens het bureau-onderzoek van SRE Milieudienst ligt de locatie op een noord-zuid georiënteerde dekzandrug, op de overgang naar een beekdal in het oosten. Het westelijk deel van het plangebied heeft een hoge archeologische verwachting. In gebieden met een hoge archeologische verwachting wordt de hoogste dichtheid aan archeologische vindplaatsen verwacht. Uitgangspunt is om het archeologisch erfgoed 'in situ' te bewaren. In deze gebieden zijn bodemroeringen dieper dan 30cm -mv en met een oppervlak groter dan 100 vierkante meter niet toegestaan, tenzij er sprake is van een gunstig archeologisch advies van de gemeente Someren en eerst nadat eventueel een archeologisch vooronderzoek is uitgevoerd.

Het oostelijk deel van het plangebied heeft een hoge/middelhoge verwachting voor natte gebieden. Voor de zone rond de Kleine Aa geldt een hoge trefkans op beekovergangen, afvaldumps, rituele deposities en sporen van delfstoffenwinning. In deze zone kunnen bijzondere gegevens verzameld kunnen worden, zoals bijvoorbeeld goed geconserveerde archeobotanische resten en archeologische voorwerpen van organisch materiaal. Door de relatief beperkte (archeologische) kennis die hierover bestaat, zijn deze gebieden vanuit wetenschappelijk oogpunt van groot belang. In de natte gebieden liggen bij uitstek mogelijkheden voor het verwerven

¹In werking getreden op 1 september 2007.

²De inhoud van de KNA kan worden geraadpleegd op www.sikb.nl.

³Berkvens, R., 2008: *Archeologisch bureauonderzoek Heihorsten, Gemeente Someren*.

van nieuwe inzichten op archeologisch gebied. Geselecteerd zijn de bodems met weinig en moerig materiaal (lage enkeerdgrond) met grondwatertrap III.

In het bureauonderzoek wordt geadviseerd om zowel in gebieden met een esdek, als in gebieden met een hoge/middelhoge verwachting voor natte gebieden vervolgonderzoek in de vorm van een waarderend proefsleuvenonderzoek uit te voeren. Deze proefsleuven dienen een dichtheid van 5 – 10 % te hebben. Na overleg met de heer F.P. Kortlang, de archeologisch adviseur van de gemeente Someren, is geadviseerd dat een (beperkt) verkennend booronderzoek veel aanvullende informatie kan geven voor zowel het waarderend proefsleuvenonderzoek als het daarvoor op te stellen PVE.

1.3 Doel van het inventariserend veldonderzoek

Het inventariserend veldonderzoek (IVO) dient ertoe het in het bureau-onderzoek voorgestelde verwachtingsmodel te verifiëren en met veldwaarnemingen te completeren. Het IVO bestaat uit drie stappen: verkennend, karterend en waarderend. Het verkennend onderzoek richt zich op de bodemopbouw en mogelijke bodemverstoringen die de archeologische trefkans kunnen beïnvloeden. Het karterend onderzoek stelt vast of er al dan niet archeologische waarden aanwezig zijn. Het waarderend onderzoek bepaalt de waarde van de archeologische resten.

1.4 Werkwijze

Het IVO is uitgevoerd als een verkennend booronderzoek. Hiertoe zijn met behulp van een edelmanboor met een diameter van 7 cm op het onderzoeksterrein 12 boringen geplaatst tot maximaal 300 cm –mv. De boringen zijn verspreid over het terrein gezet om een juiste, algehele indruk van de bodemopbouw te kunnen krijgen. De boorkernen zijn zorgvuldig uitgelegd, waarbij de opeenvolgende bodemlagen precies konden worden beschreven en opgemeten. Het opgeboorde materiaal is doorzocht op de aanwezigheid van archeologische resten. Vervolgens is de bodemopbouw per boring beschreven en is er gelet op de aanwezigheid van archeologische indicatoren zoals aardewerkfragmenten, houtskool, fosfaatvlekken, vuursteen, natuursteen, verbrand leem en bot. De boringen zijn beschreven volgens de Archeologische Standaardbeschrijvingsmethode (ASB). Omdat er in het plangebied een esdek is aangetroffen en de vondstzichtbaarheid matig tot slecht was ten tijde van het veldonderzoek, is er geen oppervlaktekartering uitgevoerd.

2 Resultaten inventariserend veldonderzoek

De locaties van de boringen is weergegeven in afbeelding 2. De resultaten van het verkennend booronderzoek zijn opgenomen in bijlage 1. In alle boringen werden hoofdzakelijk zeer fijne tot matig fijne, zwak siltige zanden aangetroffen. Het betreffen eolisch afgezette dekzanden die behoren tot het Laagpakket van Wierden binnen de Formatie van Boxtel. Op grotere diepte gaan deze eolische zanden over in fluvio-peroglaciaal afzettingen van de Formatie van Boxtel.

De bovenste 60 – 80 cm van het bodemprofiel bestaat bij alle boringen uit een bruinigrijze, zwak humeuze eerdlaag (Aap-horizont). Hieronder is bij de meeste

boringen het oorspronkelijke moedermateriaal, de C-horizont, bestaande uit zwak tot matig siltige, licht grijs tot geel zand aangetroffen. In de C-horizont direct onder het eerddek zijn roestvlekken waargenomen. Dit is de zogenaamde gley-zone (Cg-horizont), het niveau waarbinnen de (hangende) grondwaterspiegel fluctueert. Bij de boringen in het centrale deel van het plangebied is deze Cg-horizont dikker dan aan de westelijke en oostelijke rand. Bij deze boringen aan de randen werden er onder de Cg-horizont geheel gereduceerde zand- dan wel leemafzettingen aangetroffen, de Cr-horizont. Ook vertoonden deze afzettingen soms sporen van verspoeling (slechte sortering).

Het boorprofiel van boring 5 wijkt af van dat van de overige boringen door de aanwezigheid van een podzolprofiel onder de bouwvoor. Dit profiel kenmerkt zich door de aanwezigheid onder de eerdlaag van een sterk humeuze Ah-horizont boven een 20 cm dikke inspoelingshorizont (B-horizont) bestaande uit bruin, zwak siltig zand. Onder de B-horizont is een licht grijsgele C-horizont aangetroffen. Opvallend is dat het intacte podzolprofiel onder een schuur is aangetroffen. Het esdek en een dunne ophogingslaag van bouwzand hebben het podzolprofiel mogelijk beschermd tegen versterking door de bouw van de schuur. Vanwege de ligging onder een schuur is de bodem vervolgens beschermd tegen (diep)ploegen. Verder is alleen in boring 9 een zwakontwikkelde B(C)-horizont van een podzolprofiel aangetroffen. Dit profiel was echter niet zo uitgesproken ontwikkeld als het profiel in boring 5. In de overige boringen zijn geen resten van een podzolprofiel aangetroffen.

De profielen van boringen 3 en 4 waren tot 100 cm respectievelijk 150 cm –mv compleet omgezet. Boring 4 bevindt zich binnen een paardenbak, boring 3 in een weiland. De bodem is hier tot circa 50–100 cm in de C-horizont verstoord. Bij boring 10 is er tussen de eerdlaag en de C-horizont een verstoorde overgangszone met een dikte van 40 cm aangetroffen, de A/C-horizont. In de boringen zijn geen archeologische indicatoren aangetroffen.

3 Samenvatting en conclusie

Volgens het bureau-onderzoek van SRE Milieudienst ligt de locatie op een noord-zuid georiënteerde dekzandrug, op de overgang naar een beekdal in het oosten. Het plangebied is daardoor vanaf het Laat-Paleolithicum gunstig geweest voor jagers-verzamelaars en vanaf het Neolithicum voor landbouwers. De overgang van de hoge dekzandrug naar de lager gelegen vlakte was vooral van het Laat-Paleolithicum – Neolithicum een interessante locatie vanwege de ligging dichtbij een beek. Het westelijk deel van het plangebied heeft een hoge archeologische verwachting, het oostelijk deel van het plangebied heeft een hoge/middelhoge verwachting voor natte gebieden. Het verkennend inventariserend booronderzoek heeft aangetoond dat de locatie inderdaad op de overgang van een dekzandrug naar een (nattere) vlakte ligt. Er werd een in de boringen een matig dikke eerdlaag aangetroffen, die waarschijnlijk door plaggenbemesting is ontstaan. In één boring (boring 5), werd onder de eerdlaag een podzolbodem aangetroffen. In de overige delen van het plangebied ontbreekt het podzolprofiel door te hoge grondwaterstanden, waardoor er geen podzolformatie kon optreden, of is het profiel mogelijk afgetopt

bij aanleg van het eerddek. In geen van de boringen zijn archeologische indicatoren aangetroffen. Op basis van de resultaten van het verkennend booronderzoek kan geconcludeerd worden dat er onder het eerddek mogelijk nog archeologische resten en/of sporen binnen het plangebied aanwezig zijn.

4 Aanbeveling

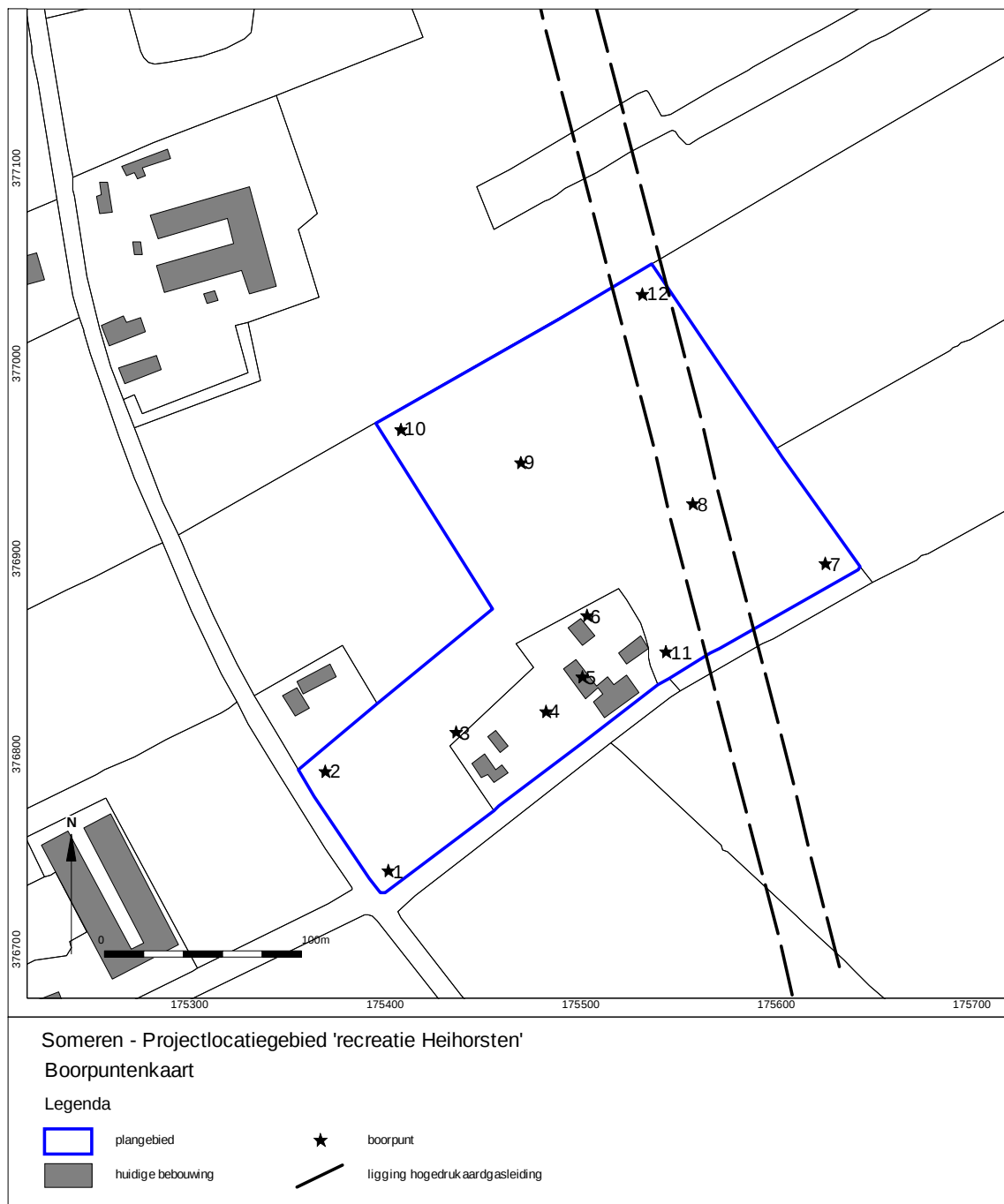
Uit het verkennend inventariserend veldonderzoek blijkt dat er binnen het plangebied sprake is van een eerddek en dat er onder dit eerddek nog archeologische waarden aanwezig kunnen zijn. Vooral (diepere) grondsporen vanaf het Neolithicum kunnen bewaard zijn gebleven. Er wordt dan ook, conform het bureauonderzoek van SRE Milieudienst, de aanbeveling gedaan om een waarderend inventariserend veldonderzoek door middel van proefsleuven (IVO-P) uit te voeren. Voor het proefsleuvenonderzoek is een Programma van Eisen (PvE) noodzakelijk, dat voor aanvang van de werkzaamheden moet worden goedgekeurd door het bevoegd gezag, de gemeente Someren. Ook bepalen zij de aard en omvang van het vervolgonderzoek.

Literatuur

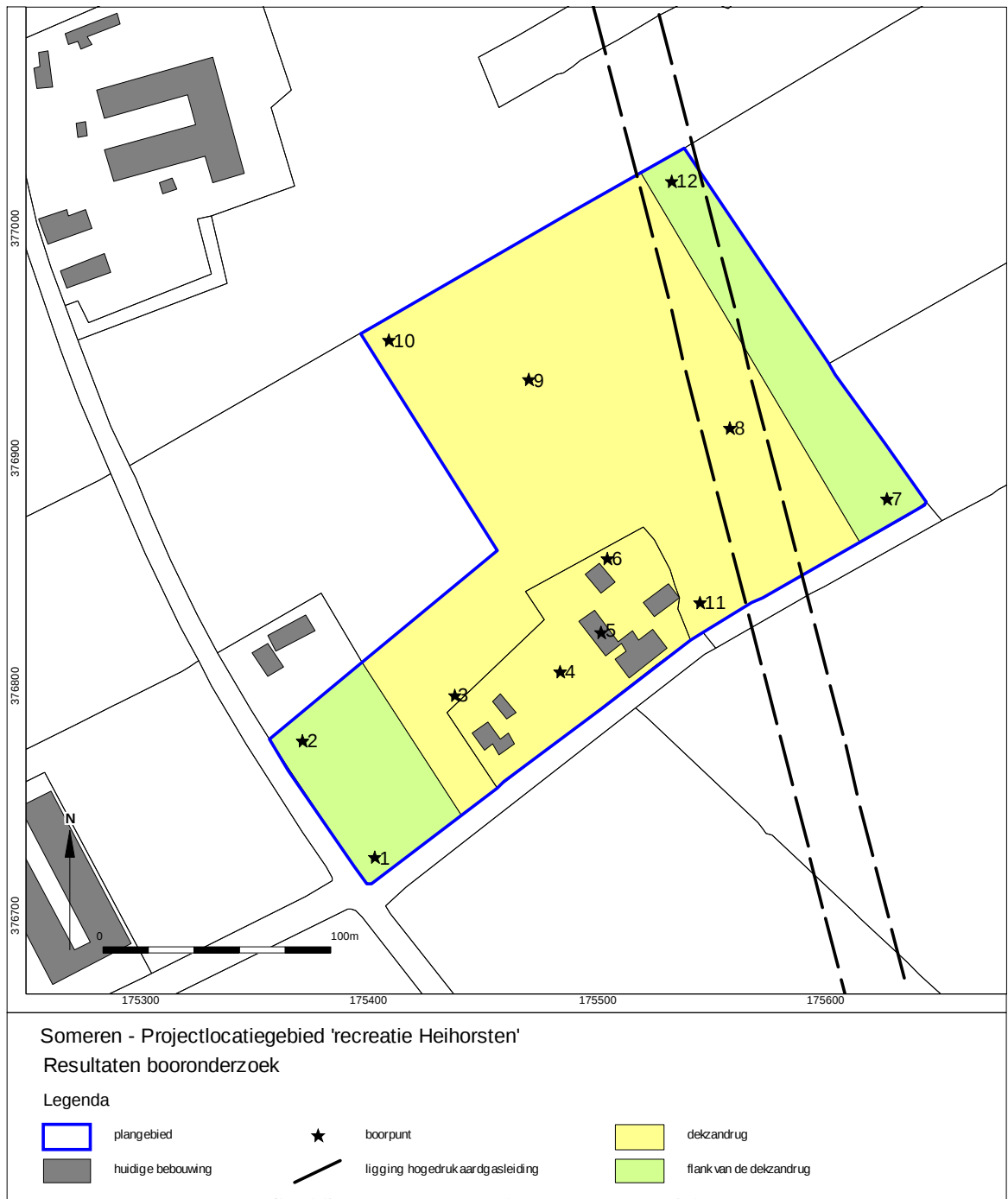
Berendsen, H.J.A., 2004. *De vorming van het land*. Assen (Fysische geografie van Nederland). Vierde, geheel herziene druk.

Brandt, R.W. et al. (red.), 1992. *ARCHIS. Archeologisch Basis Register, versie 1.0*. Amersfoort.

Mulder, E.F.J. de et al., 2003. *De ondergrond van Nederland*. Groningen/Houten.

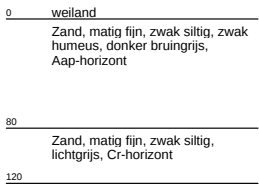
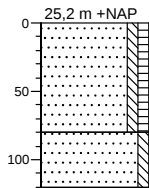
Afbeelding 2 Boorpuntenkaart. Door: M. Stiekema.

Bijlage 1 Boorprofielen

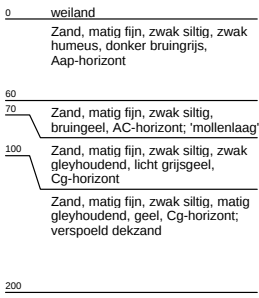
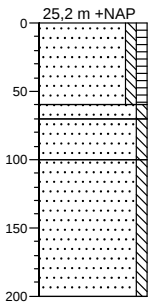
Boring: 1

X: 175403
Y: 376714

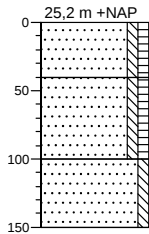
Boring: 2

X: 175371
Y: 376765

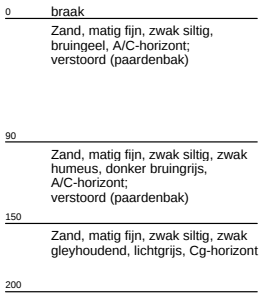
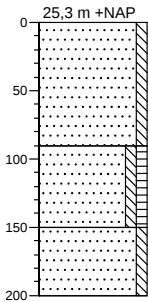
Boring: 3

X: 175438
Y: 376784

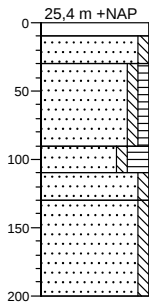
Boring: 4

X: 175484
Y: 376795

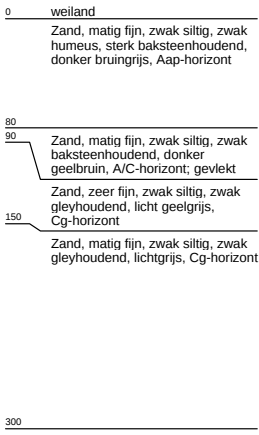
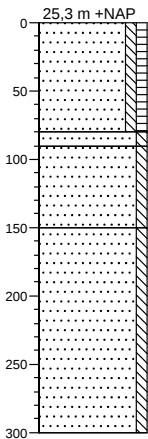
Boring: 5

X: 175502
Y: 376812

Boring: 6

X: 175504
Y: 376844

Opdrachtgever:

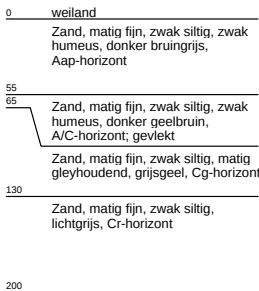
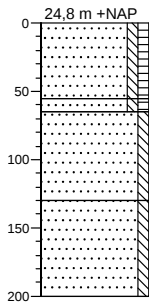
Locatie: Recreatie De Heihorsten

getekend volgens NEN 5104

Bijlage 1 Boorprofielen

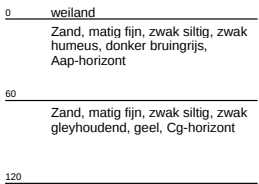
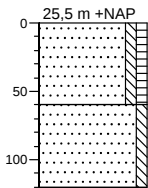
Boring: 7

X: 175627
Y: 376871

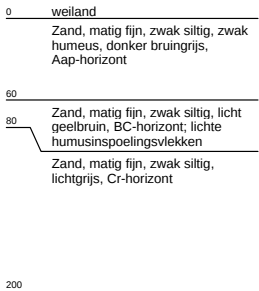
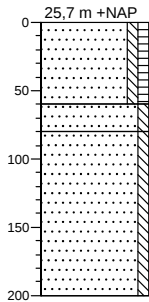
Boring: 8

X: 175558
Y: 376901

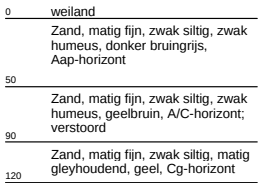
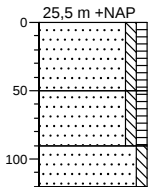
Boring: 9

X: 175470
Y: 376922

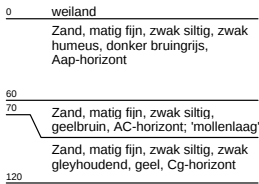
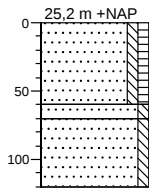
Boring: 10

X: 175409
Y: 376939

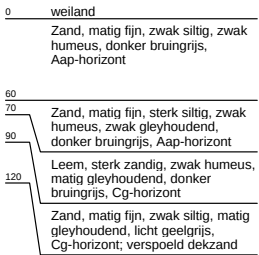
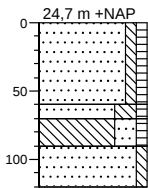
Boring: 11

X: 175545
Y: 376825

Boring: 12

X: 175533
Y: 377009

Opdrachtgever:
Locatie: Recreatie De Heihorsten

getekend volgens NEN 5104

Legenda (conform NEN 5104)

grind

	Grind, siltig
	Grind, zwak zandig
	Grind, matig zandig
	Grind, sterk zandig
	Grind, uiterst zandig

zand

	Zand, kleiig
	Zand, zwak siltig
	Zand, matig siltig
	Zand, sterk siltig
	Zand, uiterst siltig

veen

	Veen, mineraalarm
	Veen, zwak kleiig
	Veen, sterk kleiig
	Veen, zwak zandig
	Veen, sterk zandig

klei

	Klei, zwak siltig
	Klei, matig siltig
	Klei, sterk siltig
	Klei, uiterst siltig
	Klei, zwak zandig
	Klei, matig zandig
	Klei, sterk zandig

leem

	Leem, zwak zandig
	Leem, sterk zandig

overige toevoegingen

	zwak humeus
	matig humeus
	sterk humeus
	zwak grindig
	matig grindig
	sterk grindig

geur

- geen geur
- zwakke geur
- matige geur
- sterke geur
- uiterste geur

olie

- geen olie-water reactie
- zwakke olie-water reactie
- matige olie-water reactie
- sterke olie-water reactie
- uiterste olie-water reactie

p.i.d.-waarde

- >0
- >1
- >10
- >100
- >1000
- >10000

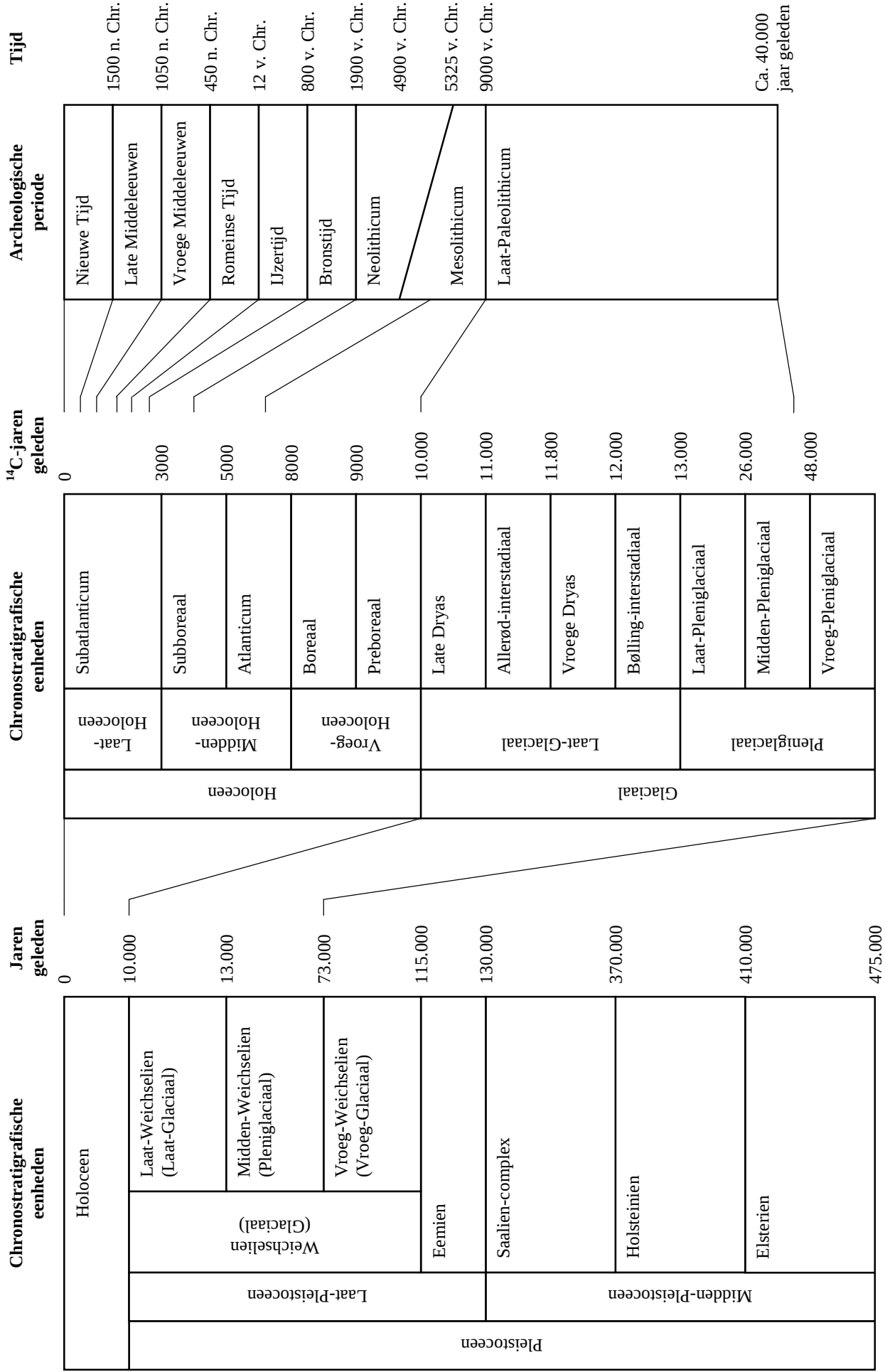
monsters

- geroerd monster
- ongeroerd monster

overig

- bijzonder bestanddeel
- Gemiddeld hoogste grondwaterstand
- grondwaterstand
- Gemiddeld laagste grondwaterstand

- slib
- water

Bijlage 2 Een overzicht van geologische (chronostratigrafische) en archeologische periodes. Door: A.J. Wullink. Gebaseerd op: Brandt et al. 1992; De Mulder et al. 2003; Berendsen 2004.